

Genul epistolar – componentă referențială a operei Sfântului Ioan Gură de Aur

Zalina Gabriela NEAGU, bibliograf

Biblioteca Academiei Române. Serviciul Bibliografia Națională
Romanian Academy Library. National Bibliography Department
Calea Victoriei, nr. 125, cod 010071, sector 1, București
tel. +4021.2128284 / 1141

e-mail: bibliografie@bibacad.ro; zalina.neagu@yahoo.ro

„Mai de folos era ca soarele să-și oprească razele,
decât să tacă gura lui Ioan” (Scrisoarea 125, Către Chiriac)

De-a lungul timpului, în cultura românească și universală s-a format o bogată și valoroasă tradiție a literaturii epistolare. Scrisorile, prin frumusețea conținutului lor, sub semnăturile inegalabile ale lui Ion Ghica, Vasile Alecsandri, Mihail Kogălniceanu, Alexandru Odobescu sau Duiliu Zamfirescu, s-au impus ca gen literar important și ni-i înfățișează pe aceștia într-o lumină interesantă. Și literatura universală, în veacurile trecute, a fost marcată din plin de strălucirea dialogului epistolar. Voltaire a fost considerat de francezi, cel mai mare scriitor, tocmai datorită epistolelor sale. De asemenea, Flaubert a avut o bogată corespondență care rezistă timpului¹.

Fiind convinși că epistolele rămân *comori* neprețuite peste timp, autorii își puneau în ele *sufletul* talentului lor. Aceste *bijuterii* literare ne deapănă ca dintr-un caier al timpului, lumea lăuntrică a autorilor și a mediului în care au trăit, constituind astfel, mărturii luminoase ale comuniunii interumane. Acest gen de scriere are ca particularități, naturalețea limbajului, originalitatea stilului, spontaneitatea momentului și sinceritatea *mănuitorilor* de condei. În vremea noastră, scrisoarea așternută pe hârtie cu ajutorul peniței este pe cale de dispariție, lăsând poate pentru mulți dintre noi, un gol imens; locul ei este luat de Internet, tablete și smartphone-uri. Chiar dacă informația e transmisă prin rețelele de socializare (Facebook, Twitter, LinkedIn) și ajunge la destinație instantaneu, ea dispare după un timp și nu are un caracter peren. Aceste *canale* de relaționare pot genera izolare, dedublare, falsitate, accentuarea existenței pe *tărâm* virtual, depersonalizare.

De aceea, astăzi, mai mult decât oricând, se simte nevoia unei întoarceri la adevăratele valori de odinioară, la adevăratele paradigme. Un astfel de model de excepție este marele cărturar antiohian Ioan Gură de Aur, unul din chipurile cele mai luminoase din trecutul culturii universale și al Bisericii creștine. Odrăslit în Antiohia Siriei (c. 347 d.Ch.), dintr-o familie bogată și respectată, ca fiu al generalului Secundus și al evlavioasei Antuza, el a fost înzestrat încă de mic cu alese calități, pe care le-a dezvoltat apoi la marile școli ale timpului.

În locurile natale, la școala învățatului Libaniu, unul dintre cei mai onești păgâni din acele timpuri, a studiat arta retorică și mai apoi filosofia, cu maestru Andragathius, reușind astfel să ajungă un discipol strălucit, întrecându-și chiar proprii dascăli,

prin râvnă și talent. Aflăm despre retorul Libaniu că a dorit să-i încredințeze conducerea Școlii antiohiene, mărturisire pe care acesta a făcut-o în ultimele clipe ale vieții: „eu n-aș fi voit pe altul decât pe Ioan, dacă nu mi l-ar fi răpit creștinii”².

Cărțile din anii de copilărie și de tinerețe, studierea diferitelor științe, educația religioasă deosebită oferită de mamă i-au fost călăuză în toată existența lui. Inițial, Ioan a dorit să urmeze cariera juridică, însă conștientizând viața tumultuoasă din tribunale s-a dedicat vieții solitare și contemplative. Cu o minte luminată și înzestrată a pătruns tainele teologiei având mentori renumiți: Sfântul Meletie, arhiepiscopul Antiohiei și Diodor, episcopul din Tars, conducătorul Școlii din Antiohia. Prețuit de aceștia pentru bogata sa cultură, Ioan a fost hirotonit diacon (380 d.Ch.), apoi preot (386 d.Ch.).

Istoricul bisericesc Palladiu ne aduce mărturie că Ioan a păstorit Biserica Antiohiei mai bine de un deceniu, perioadă

Sfântul Ierarh Ioan Gură de Aur.
Sursa: Catedrala Ortodoxă Română din Nürnberg: frescă și istoric. Cluj-Napoca: Gedo, 2009, pl. IX. Lucrare aflată în Colecțiile Bibliotecii Academiei Române.

în care a manifestat o viață exemplară, prin înțelepciunea, învățătura, dragostea pentru îngrijirea săracilor și a bolnavilor și sfințenia sa³.

Supranumele de *Hrisostom*, adică *Gură de Aur*, i s-a dat de o femeie simplă din popor, în timp ce asculta cu nesățu predicile lui minunate și cu totul înflăcărare: „Învățătorule –

zice ea – sau Ioane Gură de Aur, ai adâncit fântâna sfințelor tale învățături, dar funia minții noastre este scurtă și nu poate să o ajungă.”⁴

Meritele lui deosebite pe tărâm pastoral și misionar au făcut să fie ales arhiepiscop al Constantinopolului (398 d.Ch.). Talentul oratoric excepțional, râvna de reformator implacabil, slujbele și procesiunile pline de evlavie, atenția deosebită acordată credincioșilor, dragostea fierbinte cu care aceștia îi răspundeau, într-un cuvânt, toată lucrarea înnoitoare pe care a inițiat-o și a condus-o cu atâta devotament au atras asupra sa, multe uneltiri și mulți dușmani. Drept consecință, marele păstor și scriitor antiohian avea să fie trimis de două ori în exil, unde a îndurat prigoniri, lipsuri, suferințe și boli care i-au adus moartea în orașul Pityum din Asia Mică, pe malul răsăritean al Mării Negre⁵. Sfântul Ioan Gură de Aur ne-a lăsat o moștenire culturală colosală care conține tratate, omilii și scrisori. Opera sa cuprinde 18 volume adunate în colecția J. P. Migne⁶.

Epistolele scrise în anii celui de-al doilea exil (404-407 d.Ch.) se bucură și astăzi de o aleasă considerație din partea cititorilor pasionați. În număr de 236, ele sunt păstrate în *Patrologia Graeca* și reprezintă o colecție de adevărate *mărgăritare* literare și duhovnicești. Legăturile neîntrerupte ale lui Ioan Hrisostom cu diferitele comunități creștine, dorința

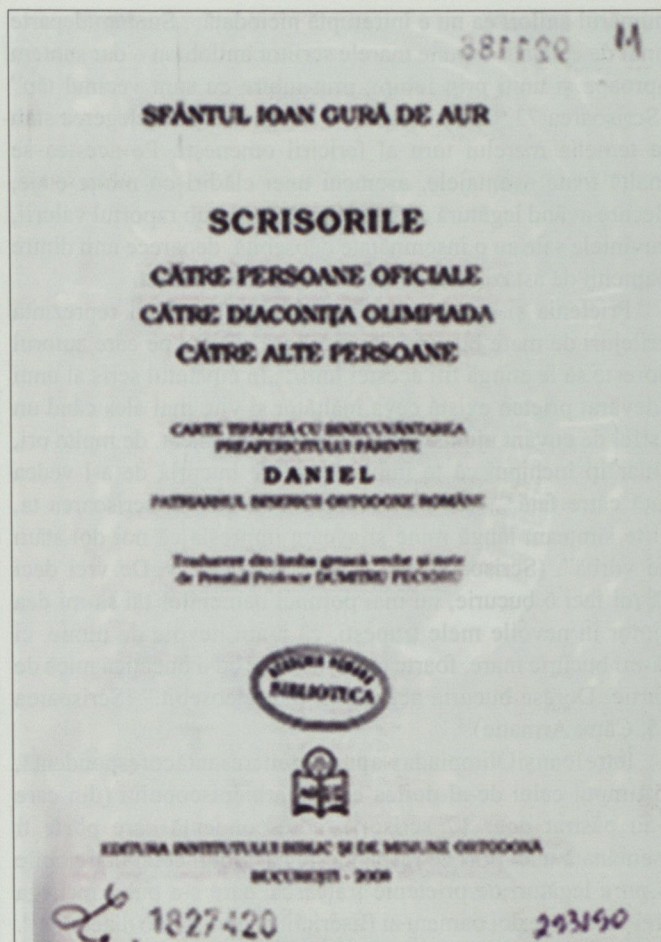
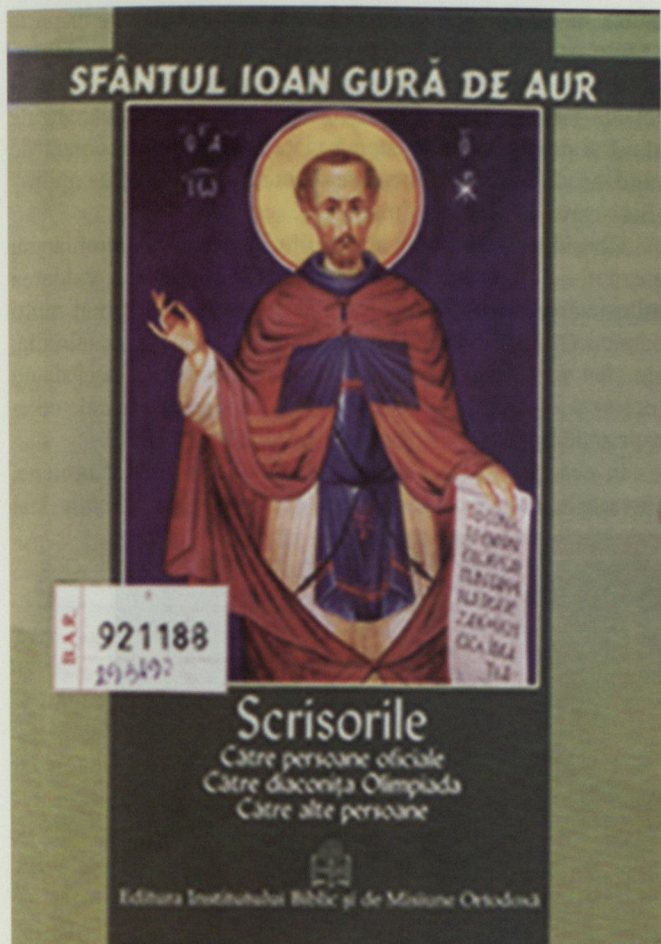

Ioan Hrisostom. *Puțul. Cuprinzătoare de cuvinte ale Sfântului. Carte talmăcită din limba elinească de Arhiepiscopul și Mitropolitul a toată Ungrovlahia, Kyriu Grigorie. Buzeu, 1833. Sursa: Biblioteca Academiei Române, Colecții Speciale.*

de a-i îmbărbăta pe alții și de a-și manifesta afecțiunea față de rude și prieteni, bunăvoința de a răspunde la nedumeririle doctrinale și la alte probleme ale vieții, nevoia imperioasă a sufletului său de a comunica cu cei dragi și apropiați lui au stat la baza unei bogate literaturi epistolare.

Dacă ar fi să facem o clasificare a scrisorilor hrisostomice, am putea spune că ele se împart în trei mari categorii⁷. Cele mai emoționante scrisori sunt acelea pe care le adresează diaconiței Olimpiada, o văduvă creștină bogată, ce trăia o viață curată, dar era adesea tristă și avea nevoie de sprijin moral. A doua categorie o constituie scrisorile către persoanele oficiale, ca de exemplu, cele adresate lui Inochentie, episcopul Romei, un colaborator și susținător al său, iar cea de-a treia este reprezentată de scrisorile către diferiți clerici și mireni⁸.

În această frumoasă corespondență a marelui ierarh constatăm o preocupare intensă pentru binele Bisericii și o grijă părintească deosebită pentru mângâierea celor închiși,

Sfântul Ioan Gură de Aur. *Scrisorile către persoane oficiale, către diaconia Olimpiada, către alte persoane*. București: Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, 2008. Sursa: Biblioteca Academiei Române, Colecții Speciale.

umiliți sau pedepsiți din cauza lui, corespondență presărată cu mici muștrări sau mulțumiri călduroase pentru dragostea și interesul acestora față de el. Prin aceste *Scrisori* ni se descoperă Ioan Hrisostom, ca un om bine pregătit și strălucit vorbitor, aspecte ce sunt reliefate și în frumusețea stilului și eleganța cuvântului, plin de adevăr și de pietate.

Pot fi evidențiate mai multe caracteristici ale genului epistolar hrisostomian. În primul rând, toate scrisorile au

Marele ierarh Ioan Hrisostom – mozaic din naos, secolul al X-lea, Constantinopol, Sfânta Sophia. Sursa: *Les grands siècles de la peinture: la peinture byzantine*. Geneva: Albert Skira, 1953, p. 96. Lucrare aflată în Colecțiile Bibliotecii Academiei Române.

fost adresate unui destinatar bine determinat, fără să existe intenția artistică declarată a autorului, în sensul operei literare, de a fi expuse admirației posterității. Remarcăm vivacitatea și bogăția imaginației sale, meșteșugul de a găsi cuvinte potrivite, frumusețea epitetelor („dragoste caldă, curată și neschimbată”, „simțăminte dulci”, „tăcere lungă”, „liman neînvăluit”, „ocean nesfârșit”), a metaforelor („noian de ape”, „viața e o floare de primăvară”, „poarta scrisului”, „ochii dragostei”, „oceanele nopții”, „izvorul lacrimilor nemuritoare”), justetea comparațiilor („dârzenia e mai tare ca diamantul”, „tristețea e ca o noapte neîntreruptă”, „înțelepciunea e mai tare ca armele, mai puternică decât turnurile și zidurile”), precum și eleganța și puritatea stilului. Marele ierarh antiohian reușește să pătrundă în inimi, să trateze lucrurile cu sensibilitate și delicatețe, să aibă cugetări înalte și puternice, iar sfaturile sale tind spre persuasiune.

Scrisorile marelui cărturar cuprind o captivantă, bogată și diversificată tematică. La baza inspirației hrisostomiene se află dragostea, ce ocupă primul loc în epistole, aceasta fiind considerată izvorul și coroană a tuturor virtuților: „Ce se poate asemăna cu dragostea? Nimic! Ea e rădăcina, izvorul și mama bunătăților, virtute care nu produce suferință, virtute plină de plăcere și aducând multă bucurie aceluia care o exercită” (Scrisoarea 222, *Către Cast, Diofant și Chiriak, preoți în Antiohia*)⁹. În viziunea lui curată și sinceră, iubirea nu are limite. Timpul și spațiul nu o pot îngradi. Toate celelalte lucruri sunt supuse legilor timpului, frumusețea trupului, impunătoarele clădiri, livezile, grădinile, toate care răsar din pământ îmbătrânesc, sunt trecătoare. Numai iubirea singură este la adăpost de acest neajuns și departe de a fi veștejită prin

numărul anilor; ea nu e întreruptă niciodată: „Suntem departe unul de celălalt – spune marele scriitor antiohian – dar suntem aproape și uniți prin iubire, prin iubire eu sunt vecinul tău” (Scrisoarea 73, Către Agapet)¹⁰. Dragostea și înțelegerea stau la temelia marelui turn al fericirii omenești. Pe acestea se înalță toate avantajele, asemeni unei clădiri cu multe etaje, fiecare având legătură cu celelalte. Privite sub raportul valorii, cuvintele sale au o însemnătate deosebită, deoarece unii dintre oamenii de astăzi aleargă după o dragoste surrogat.

Prietenia și exprimarea în scris a celor dragi reprezintă prilejuri de mare bucurie, laitmotivuri și ținte pe care autorul dorește să le atingă fiii acestei lumi: „În cuvântul scris al unui adevărat prieten există ceva înălțător și viu, mai ales când un astfel de cuvânt ajunge deseori la tine, așa încât, de multe ori, chiar îți închipui că te împărtășești de bucuria de a-l vedea față către față ... Nu mai socoteam că citeam scrisoarea ta, ci te simțeam lângă mine și aveam impresia că noi doi stăm de vorbă”. (Scrisoarea 58, Către Teodosie)¹¹; „De vrei deci să-mi faci o bucurie, nu mai porunci oamenilor tăi să-mi dea ajutor în nevoile mele trupesti, că n-am nevoie de nimic, ci fă-mi bucurie mare, foarte cu cerneală și cu o bucățică mică de hârtie. Doresc bucuria aceasta în mod deosebit.” (Scrisoarea 75, Către Armatie)¹².

Între Ioanși Olimpiadas-apurtato interesantă corespondență, în timpul celui de-al doilea exil al arhiepiscopului (din care s-au păstrat doar 17 scrisori), corespondență care poate fi asemănată unei flori ce răspândește parfumul celei mai nobile și pure legături de prietenie frățească, care s-a putut încheia vreodată între doi oameni ai Bisericii: un ierarh și o diaconită¹³. Scrisorile Sfântului Ioan sunt „emoționante prin omenescul lor și prin spiritul de profundă puritate”¹⁴. Se remarcă grija expeditorului de a ușura tristețea Olimpiadei și de a o încuraja să facă față singurătății, deznădejdiei, persecuțiilor de tot felul, precum și stării decadente a societății acelor vremuri: „Doamna mea ..., ridică-te pe aripa filozofiei înalte și nu te lăsa acoperită de umbră și fum ... aruncă această grea povară de tristețe. Vesteste-mi că ai făcut aceasta, pentru că aflând că-ți sunt spre mângâiere rândurile mele, să mă folosesc mai des de acest leac.” (Scrisoarea 5, Către Olimpiada)¹⁵; „Nu-ți pierde dar, Olimpiado nădejdea! Pentru ce te temi de cele trecătoare, când ele trec asemeni unui râu? Așa sunt cele de aici, fie bune, fie rele! ... Deci nimic din cele ce se întâmplă în viață să nu te tulbure!” (Scrisoarea 7, Către Olimpiada)¹⁶. Cel ce este copleșit de tristețe trebuie să lupte cu nădejde pentru ca acest dușman de temut să nu pună stăpânire pe suflet, pe gândurile omului: „Tristețea este groaznică, de nesuferit, iar chipul ei este aspru, și e mai crudă decât un tiran, și nu ascultă iute de cei care încearcă să-i pună capăt.” (Scrisoarea 10, Către Olimpiada)¹⁷.

În concepția hrisostomiană, credința, nădejdea și răbdarea sunt pârgii puternice, de mare folos, în încercarea de a trece peste valurile zbuciumate ale vieții și a ajunge la liman cu bine: „Să nu vă tulbure deloc necazurile ce vin asupra voastră. Veșnice sunt răsplățile celor ce îndură necazurile în liniște și curajos. Gândiți-vă la vremelnicia necazului și la veșnicia plății, îndurați totul cu tărie, fără să vă tulbure cu ceva necazurile ce vin asupra voastră” (Scrisoarea 29, Către Halchidia și Asincritia)¹⁸; „Necazul naște răbdarea, maica bunătăților, limanul cel neînvăluit, viața în liniște, mai tare decât stânca, mai neclintită decât zidul. Răbdarea îi face încercați, viteji și de nebiruit, pe cei care o practică.” (Scrisoarea 107, Către preoții Cast, Valerie, Diofant și Chiriac)¹⁹. Vorbind despre tema fericirii, marele cărturar socotește că aceasta nu-și are

cauza în natura lucrurilor, ci în voința fiecărui om în parte „Mulți oameni bogați socotesc viața cu neputință de trăit, pe când alții, care trăiesc în neagră sărăcie, sunt mai fericiți decât toți. Și iarăși, mulți oameni, cu alai în jurul lor, încărcăți de slavă și de cinste, își blestemă viața, pe când alți oameni de rând, necunoscuți de nimeni, se socotesc mai fericiți ca mulți.” (Scrisoarea 10, Către Olimpiada)²⁰.

Considerat ambasador al săracilor²¹, scriitorul antiohian nu a ezitat niciun moment să evidențieze frumusețea și valoarea milosteniei, îndemnându-i în epistolele sale pe cât mai mulți oameni să o practice: „Dar fapta ta nu mi-a rămas tănuită, am aflat și de dărnicia cu care i-ai dăruit. Și pentru aceasta nu încetez a te admira și a te ferici, că te îmbogățești în cele ce se cade să te îmbogățești” (Scrisoarea 21, Către Alfie)²².

În cea de-a doua categorie a *Scrisorilor* hrisostomiene, adresate unor persoane oficiale (episcopului Inochentie I al

Sfântul Ioan Hrisostom – mozaic din secolul al XII-lea. Palermo, Capella Palatina
Sursa: *Les grands siècles de la peinture byzantine*. Geneva: Albert Skira, 1953, p. 129.
Lucrare aflată în Colecțiile Bibliotecii Academiei Române.

Romei, episcopilor din Milano și Aquillea), Ioan Hrisostom cere în mod expres, atât dreptate pentru Biserică și pentru sine, cât și restabilirea păcii între cetățenii capitalei imperiale: „Ce s-ar putea spune despre tulburările din celelalte Biserici? Că răul nu s-a mărginit aici, în oraș, ci a ajuns până în Răsărit. După cum o scursoare rea pornită de la cap îmbolnăvește toate mădulele, tot așa și acum relele au tășnit din acest mare oraș ca dintr-un izvor, și încetul cu încetul tulburarea s-a întins peste tot. Cunoscând toate acestea, domnii mei preacinstiți, arătați tot curajul și toată râvna potrivită vouă, ca să puneți capăt unei atât de mari nelegiuiri intrate în Biserică.” (Scrisoarea I, Către Inochentie)²³. Iar în ceea ce privește nevinovăția sa, spune: „Pe nedrept am fost izgonit, fără a mi se aduce la cunoștință memoriile sau întâmpinările și fără să se arate acuzatorii ... Niciodată nu s-a îndrăznit una ca aceasta la tribunalele din lume, nu s-a judecat un proces cu audierea unei singure părți, în absența învinutului, care nu refuză judecata, care cere să fie judecat de nenumărați judecători, care declară că este nevinovat, că poate fi judecată pricina sa în fața întregii lumi, care poate dovedi că nu e vinovat cu nimic.” (Scrisoarea I, Către Inochentie)²⁴. În cele din urmă, episcopul Inochentie îi susține cu fermitate această stare de nevinovăție într-un Sinod convocat în Apus (407 d.Ch.), unde depunerea lui din treaptă a fost socotită nedreaptă.

Corespondența Sfântului Ioan adresată unor preoți și credincioși, care constituie a treia categorie a *Scrisorilor*, ne prezintă informații esențiale și prețioase cu privire la condițiile, la locul exilului, precum și la tăria lui de caracter. În această lungă și istovitoare călătorie, prin praful și căldura toridă a verilor anatoliene, cete de credincioși și monahi i-au ieșit în întâmpinare, vărsând izvoare de lacrimi și străduindu-se să-i aline surghiunul: „Mai de folos era ca soarele să-și oprească razele, decât să tacă gura lui Ioan. Acestea m-au tulburat și m-au întristat, că-i vedeam pe toți plângând pentru mine. De toate celelalte neazuri ce-am avut pe drum, n-am ținut seama.” (Scrisoarea 125, Către Chiriac)²⁵.

Aflăm că traversarea Capadociei a fost un adevărat calvar: „Sunt istovit, cu totul sleit de puteri. Răvășit de puseuri continue și totuși, obligat fiind să merg zi și noapte, sunt cuprins rând pe rând de căldură și de frig, lipsit de somn și de lucrurile cele mai necesare, și nu am pe nimeni care să îmi vină în ajutor.” (Scrisoarea 120, Către Teodora)²⁶. Ajuns la Cezareea, ierarhul Ioan se bucură de puțină liniște: „Odată intrat în Cezareea am putut să îmi trag puțin răsuflarea, căci aici am băut apă potabilă, am mâncat pâine care nu era nici uscată și nici mucegăită, n-am fost nevoit să mă spăl în hârburi sau resturi de butoaie, ci am găsit aici o baie destul de bună și mi-a fost permis, în sfârșit, să mă odihnesc într-un pat.” (Scrisoarea 120, Către Teodora)²⁷. El își exprimă regretul de a nu fi putut obține un loc de exil undeva mai aproape și mai puțin sălbatic și manifestă un dor nespus, care va persista din scrisoare în scrisoare, în timpul celor trei ani de exil și care se va încheia odată cu moartea sa: aștepta mereu scrisori, care îi erau mângâiere și sprijin în singurătatea și depărtarea de cei dragi. Cu toate că suferințele călătoriei până la locul surghiunului au fost cumplite, Ioan Hrisostom le-a scris aceluia care așteptau prețioasa lui îndrumare „... sunt sănătos, nu mă necăjește nimic, în fiecare zi mă interesez de voi și vorbesc cu toți care vin la mine” (Scrisoarea 130, Către preoții Cast, Valerie, Diofant și Chiriac)²⁸.

La capătul zilelor istovitoare ale călătoriei, Ioan Gură de Aur de Austerlitz ajunge în cele din urmă la Cucuz, în Armenia, unde pustietatea și singurătatea pe care o resimte este apăsătoare:

Sfântul Ioan Gură de Aur

Sursa: *Icones. Grecques. Melkites. Russes. Collection Abou Adal*. Genève: Albert Skira, 1993, p. 74. Lucrare aflată în Colecțiile Bibliotecii Academiei Române.

„Poate fi oare vreun loc mai pustiu decât Cucuzul? Nu numai că e pustiu, mai e asediat și de isauri.” (Scrisoarea 110, Către episcopul Vasu)²⁹. Astfel în acest loc, dragostea prietenilor săi reprezintă darul cel mai de preț „Am fost dus la capăt de lume, dar nu pot uita dragostea ta curată, fierbinte, sinceră, fără viclenie, dragostea ce mi-ai arătat-o de demult, ca și dragostea ce-mi arăți acum.” (Scrisoarea 112, Către episcopul Teodor)³⁰. Marele ierarh trece prin grele suferințe și neazuri cumplite, dar nu acestea îl apasă cel mai mult, ci despărțirea de cei dragi: „Un altul s-ar fi jelit și ar fi plâns din pricina frigului greu de îndurat de aici, din pricina mării pustietăți, a locului și a cumplitei boli, căci am căzut aici și la boală, dar mai ales jelesc despărțirea de tine, mai împovărătoare pentru mine și decât pustiul de aici, și decât boala și decât iarna. Iar acum iarna a făcut și mai amară decât înainte despărțirea ... pentru că troienele mari au închis drumurile, încât nu mai poate veni nimeni la noi.” (Scrisoarea 127, Către Povie)³¹.

Corespondența Sfântului Ioan Hrisostom cuprinde o mare bogăție literară și spirituală. Persoanele, situațiile și problemele vremurilor sale sunt redată cu fidelitatea și

plasticitatea unui fin receptor. *Scrisorile* ne călăuzesc pașii pe drumul străbătut de această mare personalitate, ce a avut de înfruntat nenumăratele amărăciuni ale vieții. După furtună, a apărut pe bolta existenței sale, soarele, pentru că a avut tăria să lupte și să rabde, datorită credinței în Dumnezeu și celor apropiați lui care i-au dat o putere deosebită. Astfel, din lectura și analiza acestor *Scrisori* se poate creiona icoana unui părinte adevărat, ierarh strălucit și scriitor genial al veacului al IV-lea, ce își răspândește lumina celestă, mângâietoare și binefăcătoare ca un curcubeu preafrumos peste generațiile viitoare și peste timp.

Note bibliografice:

1. ȚENE, Al. Florin. Genul epistolar ca literatură post-festum e pe cale de dispariție [citată 6 februarie 2015]. Disponibil la adresa: http://confluente.ro/Genul_epistolar_ca_literatura_post_fest_al_florin_tene_1335592838.
2. BEZDECHI, Ștefan. *Sfântul Ioan Gură de Aur și Platon*. Sibiu: Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, 1945, p. 38, Sozomenos, VII, 2.
3. PALLADIU. *Dialog istoric cu Teodor, diacon al bisericii romane, despre viața și petrecerea Sfântului Ioan Gură de Aur, episcop al Constantinopolului*, 5, Migne, P. G., 5, col. 19.
4. *Viețile Sfinților pe luna noiembrie*. Vânători-Neamț: Mănăstirea Sihăstria, 2006, p. 217.
5. Dr. RUS, Remus. Sfântul Ioan Gură de Aur, cel mai mare predicator creștin [citată 6 februarie 2015]. Disponibil la adresa: <http://www.crestinortodox.ro/sfinti/sfantul-ioan-gura-aur-mai-mare-predicator-crestin-73064.html>.
6. FECIORU, D. *Introducere la Sfântul Ioan Gură de Aur*, Scriere I, PSB, vol. 21. București, 1987, p. 20-26.
7. CRICOVEAN, Mircea. Suferințele Sfântului Ioan Gură de Aur oglindite în epistolele sale. În: *Sfântul Ioan Gură de Aur (407-2007): teologie patristică între tradiție și contemporaneitate*. Arad: Editura Universității „Aurel Vlaicu”, 2008, p. 312-313.
8. *Ibidem*, p. 313.
9. MALINGREY, A. M. Introduction la Jean Chrysostome. Lettres à Olympias. În *Sources chrétiennes*, nr. 13, 1947, Scrisoarea 222, col. 733-734.
10. SF. IOAN GURĂ DE AUR. *Scrisorile către persoane oficiale, către diaconița Olimpiada, către alte persoane*, traducere din limba greacă veche și note de pr. prof. Dumitru Fecioru. București: Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, 2008, p. 166.
11. *Ibidem*, p. 155.
12. *Ibidem*, p. 167.
13. *Diaconiță* – văduvă care, în primele timpuri ale bisericii, împlinea anumite ceremonii ale cultului și îngrijea de săraci și de bolnavi. *Dicționarul explicativ al limbii române*. București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1975, p. 262.
14. CRICOVEAN, Mircea. Reprezentanți de seamă ai epocii patristice: Sfântul Ioan Gură de Aur și Diaconița Olimpiada. În: *Altarul Banatului*, nr. 10-12, Timișoara: Editura Mitropoliei Banatului, 2007, p. 57.
15. Sf. Ioan Gură de Aur. *Scrisorile către persoane oficiale, către diaconița Olimpiada, către alte persoane*. *Op. cit.*, p. 29.
16. *Ibidem*, p. 32-33.
17. *Ibidem*, p. 76.
18. *Ibidem*, p. 136.
19. *Ibidem*, p. 191-192.

20. *Ibidem*, p. 31.

21. BRANIȘTE, Marin M. magistrand. Concepția Sfântului Ioan Gură de Aur despre prietenie și dragoste. În: *Studii Teologice*, nr. 9-10, București, 1957, p. 670.

22. Sf. Ioan Gură de Aur. *Scrisorile către persoane oficiale, către diaconița Olimpiada, către alte persoane*. *Op. cit.*, p. 131.

23. *Ibidem*, p. 14.

24. *Ibidem*, p. 15.

25. *Viețile Sfinților*. *Op. cit.*, p. 218.

26. SF. IOAN GURĂ DE AUR. *Scrisorile către persoane oficiale, către diaconița Olimpiada, către alte persoane*. *Op. cit.*, p. 203.

27. *Ibidem*, p. 203.

28. *Ibidem*, p. 220.

29. *Ibidem*, p. 194-195.

30. *Ibidem*, p. 194-195.

31. *Ibidem*, p. 216.

Sfântul Ierarh Ioan Gură de Aur, arhiepiscopul Constantinopolului
http://www.doxologia.ro/sites/default/files/imagecache/imaginer-755x566/imaginer/2013/11/sfantul_ierarh_ioan_gura_de_aur_arhiepiscopul_constantinopolului_4.jpg